

SALA KRUOPŠČIAI SAUGO SAVO PASLAPTIS, TAČIAU TIESA
NESULAIKOMAI VERŽIASI Į LAISVĘ...

MARI JUNGSTEDT

Nežinomas

MARI JUNGSTEDT

nežinomas

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
SIMONAS VAITKUS ir
GYTAUTĖ GRUŽAUSKAITĖ

PROLOGAS

Pavasario lygiadienis. Šeštadienis, kovo 20

Tolumoje buvo matyti tik blyški švieselė. Igoris Bleidelis stebėjo ją pro žiūronus tuo metu, kai pro šalį praplaukė estų krovininis laivas, išvykstantis iš Visbio uosto. Jis stovėjo ant denio prie kairiojo borto. Sutemos leidosi ant tuščio uosto, o keltų terminale žiebėsi akinančios šviesos.

Laivas tolo nuo viduramžių miesto ir jo aukštų pirklių namų, dvidešimties pėdų aukščio sienos, juosiančios miestą, ir katedros, kurios juodas bokštas kilo ligi pat dangaus. Uostą supantys pastatai atrodė apleisti, o langai jų fasaduose priminė juodas aklas akis. Vos kelios žvejų valtys neramiai siūbavo prieplaukoje.

Šiuo metų laiku beveik visi restoranai uždaryti. Gatvėse – nė gyvos dvasios. Jis matė tik vieną automobilį, laukiantį kelto netoli uosto. Žiemą miestas buvo apmiręs, o vasarą atvirkščiai – pilnas gyvybės. Bleidelis drebėjo su savo neperšlampamais drabužiais,

nosis varvėjo. Kaip paprastai, oras buvo šaltas ir žvarbus, pūtė vėjas. Nikotino alkis išviliojo jį laukan į denį. Už metalinio kamino radęs šiokią tokią užuovėją, iš vidinės kišenės išsitraukė suglamžytą pakuotę ir po kelių bandymų užsidegė cigaretę. Ledinis vėjas gairino veidą, o šaltas oras negailestingai skverbėsi už apykaklės.

Jis ilgėjosi šiltos lovos, troško paskęsti švelniame žmonos glėbyje. Išvyko prieš dešimt dienų, tačiau jautėsi, lyg namuose nebūtų buvęs daug ilgiau.

Pakėlęs žiūronus tyrinėjo pakrantę. Stačios uolos smigo tiesiai į jūrą. Šioje pusėje, už uosto, buvo vos keletas namų. Apžvelgė pakrantės uolas. Iš ten, kur jis stovėjo, sala atrodė skurdi ir nesveitinga.

Tamsa nusileido greitai. Jis išmetė nuorūką per bortą ir jau ketino sugrįžti į triumfą, bet netikėtai išvydo ryškią šviesą. Ant uolos, kyšančios iš jūros, pasirodė liepsnos.

Sustojo, vėl pakėlė žiūronus, stengdamasis kuo geriau įžiūrėti vaizdą. Aukštai ant uolos, juodo dangaus fone, liepsnojo ugnis. Priminė Valpurgijos nakties laužą, tik kovo mėnesį. Atrodė, kad aplink laužą šmėkščiojančios tamsios figūros rankose laiko degančius fakelus. Jų siluetai judėjo ritmingai, sinchroniškai. Viena iš figūrų kažką iškėlė į viršų ir sviedė į liepsnas. Tai buvo viskas, ką jis galėjo įžiūrėti iš tokio atstumo. Netrukus pro šalį praplaukė krovininis laivas ir liepsnos dingo jam iš akių.

Bleidelis nuleido žiūronus ir paskutinį kartą nužvelgė uolėtą pakrantę, tada atidarė kajutės duris ir sušalęs žengė vidun.

Pirmadienis, birželio 28

Rapsų ir kitų javų laukai lyg geltoni ir žali kilimai, prasidedantys žemiau Frijelio bažnyčios, driekėsi iki pat jūros. Šių laukų pakrastyje dirbo marga grupelė žmonių. Retkarčiais, kai kuris nors iš jų išsitiesdavo rąžydamas skaudamą nugarą ar keisdamas stovėseną, iš aukštos žolės pasirodydavo galva: balta kepuraitė, šiaudinė skrybėlė, pirato skara ar ilgi moters plaukai, trumpai poilsio akimirksniui, kol vėl nukris ant jos pečių, o tada bus susukti ir sukelti ant viršugalvio. Už sulenktų nugarų tarsi puikiausias fonas mirguliavo Baltijos jūros vandenys. Kamanės ir vapsvos dūzgė tarp ryškiai raudonų aguonų, o avižos švelniai bangavo pučiamos lengvo vėjo. Nepaisant to, oras buvo beveik ramus. Aukšto oro slėgio masė, atslinkusi į Gotlandą iš Rusijos, užtruko čia jau savaitę.

Apie dvidešimt archeologijos studentų nuosekliai kasinėjo vietą, kurioje prieš tūkstantį metų buvo vikingų uostas. Tai sudėtingas darbas, reikalaujantis daug kantrybės.

Martina Flochten iš Olandijos tūpčiojo iškastame šurfe ir mentele grandė akmenis bei žemę. Šiuo mažu įrankiu ji dirbo en-

tuziastingai, bet atsargiai, kad nepažeistų galimų radinių. Retkarčiais ji ištraukdavo akmenį ir įmesdavo jį į juodą plastikinį kibirą, stovėjusį greta jos.

Dabar prasidėjo tikros linksmybės. Prieš kelias dienas, po poros savaitių bevaisių kasinėjimų, jos pastangos galiausiai atsipirko. Ji rado keletą sidabrinių monetų ir šiek tiek stiklinių karoliukų. Kaip visada, ją giliai sujaudino rankose laikomi daiktai, jokio žmogaus neliesti nuo devintojo ar dešimtojo amžiaus. Tai audrino jos vaizduotę. Ėmė galvoti, kaip kadaise šioje vietoje gyveno žmonės. Kokia moteris dėvėjo šiuos karoliukus? Kas ji buvo ir kokios mintys sukosi jos galvoje?

Martina – viena iš užsieniečių, dalyvavusių kurse. Maždaug pusė studentų buvo atkeliavę iš kitų šalių. Kartu studijavo du amerikiečiai, britė, prancūzas, kanadietis, kurio šeima kilusi iš Indijos, pora vokiečių ir australas, vardu Stivenas. Tai buvo jo kelionės aplink pasaulį dalis, mat Stivenas keliavo po įdomias archeologines vietas visame pasaulyje. Jo tėvas, matyt, buvo gana turtingas, todėl Stivenas galėjo daryti viską, ko užsigeisdavo. Martina studijavo archeologiją Roterdamo universitete, kuriame ir sužinojo apie Visbio koledžo rengiamus archeologinių kasinėjimų kursus. Kursų apimtis – dešimt kreditų, kuriuos pripažino ir jos universitetas Olandijoje. Martina buvo pusiau švedė – jos mama kilusi iš Gotlando. Martinos šeima visą laiką, kiek tik ji prisiminė, gyveno Olandijoje, tačiau dažnai atvykdavo į šią salą atostogauti, netgi po to, kai prieš trejus metus automobilio avarijoje žuvo jos mama. Ji norėjo pasinaudoti galimybe ilgiau pabūti

Gotlande ir pasinerti į patį įdomiausią, kokį tik galėjo įsivaizduoti, darbą. Iki šiol šie kursai pranoko jos lūkesčius. Visi dalyviai puikiai sutarė. Dauguma buvo jos amžiaus – maždaug dvidešimties, tačiau keli vyresni. Briusas, vienas iš amerikiečių, perkopęs penkiasdešimt, dažniausiai laiką leisdavo vienas. Jis pasakojo, kad dirba kompiuterijos techniku, bet labiausiai domisi archeologija. Britė, Martinos nuomone, buvo maždaug keturiasdešimties; ji atrodė gana keista.

Martina mėgavosi šiuo švedų ir kitataučių mišiniu. Grupė bendravo triukšmingai, bet nuoširdžiai. Juokas dažnai aidėdavo virš jūros, nes komandos nariai nuolat juokavo apie vienas kito kasinėjimo techniką ir įvairios svarbos radinius. Vargšė Katja iš Geteborgo iki šiol neiškasė nieko, tik gyvūnų kaulus, kurių čia gausu. Atrodė, kad jos šurfe daugiau nieko ir nėra; tačiau, nepaisant to, ir šį darbą kažkas turėjo atlikti. Todėl diena iš dienos ji liejo prakaitą nerasdama nieko įdomaus. Martina vylėsi, kad netrukus Katjai leis išbandyti laimę kitame šurfe.

Kasinėjimo kursas prasidėjo teorinėmis paskaitomis, kurios dvi savaites vyko Visbio koledžo auditorijose. Po to sekė aštuonios savaitės kasinėjimų Frijelio miestelyje Gotlando vakarinėje pakrantėje. Martina labai domėjosi vikingų amžiumi, todėl šis kursas jai tiko labiausiai. Tikėtina, kad šioje teritorijoje jų gyventa visą amžių. Kasinėjant atrasta įvairių radinių tiek iš ankstyvosios vikingų epochos devintajame amžiuje, tiek iš jos pabaigos apie 1100 metus. Teritorija, kurioje dabar dirbo studentai, apėmė uostą, gyvenvietę ir kelias laidojimo vietas. Pagal tai, kiek svarelių

ir sidabrinių monetų iškasta, galėjai tikėtis čia buvus svarbų prekybinį centrą.

Staiga Stivenas, kuris pritūpęs darbavosi gretimame šurfe, sušuko. Visi nuskubėjo prie jo. Tuo metu jis valė žemes nuo žmogaus skeleto, prie kurio kaklo manė radęs dalį apvalios bronzinės sagės. Stafanas Melgrenas, kasinėjimų vadovas, atsargiai nusileido į šurfą ir, iš kibiro su įrankiais ištraukęs nedidelį šepetėlį, pradėjo rūpestingai braukti žemes; po kelių minučių jis atidengė visą sagę. Visi studentai stovėjo aplink duobę ir susižavėję stebėjo, kaip po truputį pasirodo puikiai išsilaikiusi sagė. Vadovo entuziazmas buvo užkrečiamas.

– Nuostabu! – sušuko jis. – Ji nė kiek nesuskilusi. Smeigė nesusgadinta, ir jūs tik pažiūrėkite, kokie ornamentai.

Melgrenas paėmė dar mažesnę šepetėlį ir lengvais brūkštelėjimais nubraukė likusias žemes. Tuomet šepetėlio rankena parodė į viršutinę apvalios sagės dalį.

– Tuo, ką čia matote, buvo prisegami apatiniai marškiniai – plonesnis apdaras, kurį jis dėvėjo ant nuogo kūno. Jei mums sekasi, tai ant peties rasime didesnę apvalią sagę. Dabar svarbiausia tęsti darbą.

Paskatinamai linktelėjo Stivenui, kuris atrodė laimingas ir išdidus.

– Tęskite atsargiai ir nestovėkite per arti skeleto. Jų gali būti ir daugiau.

Visi su nauju užsidegimu sugrįžo į savo vietas. Vien mintis, kad jie taip pat gali rasti kažką vertinga, teikė jėgų. Martina kasė

toliau. Po kurio laiko, atėjus metui ištuštinti kibirą, ji nuėjo prie vieno iš didelių medinių rėčių, išrikiuotų kasinėjimo vietos pakrastyje. Ji atsargiai išpylė kibiro turinį į rėtį, sudarytą iš medinės stačiakampės dėžės ir smulkaus plieninio tinklelio vietoje dugno. Dėžę pritvirtintą prie metalinio strypo, buvo galima judinti pirmyn atgal. Ji tvirtai suėmė medinės rankenas abiejose pusėse ir pradėjo energingai sijoti žemes ir smėlį. Tai buvo sunkus darbas, todėl jau po kelių minučių stovėjo permirkusi nuo prakaito. Išsijojusi didesnę dalį žemių ji skrupulingai, taip, kad nepraleistų jokios vertybės, tyrinėjo tai, kas liko rėtyje. Pirmiausia rado gyvūno kaulą, tuomet dar vieną ir nedidelį metalinį daiktą, tikriausiai vinį.

Nieko nebuvo galima išmesti – viskas turėjo būti rūpestingai išsaugota ir aprašyta, kitaip niekam daugiau nebus leista čia kasinėti. Manoma, kad iškasinėta teritorija yra „suardyta“ amžiams, todėl archeologams tenka tokia didelė atsakomybė išsaugoti viską, kas galėtų atskleisti, kaip šioje vietovėje gyveno žmonės.

Martinai reikėjo kelių minučių atokvėpio. Ji jautėsi ištroškusi, tad nuėjo atsinešti kuprinės, kurioje turėjo butelį vandens. Prisėdusi ant apverstos medinės dėžės, masažavo savo pečius ten, kur pasiekė, ir bandydama atgauti kvapą stebėjo kitus. Jos komandos draugai buvo pasinėrę į darbą: klupinėjo, tūpčiojo arba gulinėjo greta šurfų nuodugniai tirdami tamsią žemę.

Ji pajuto Marko žvilgsnį, bet apsimetė nepastebėjusi. Jos jausmus žadino kitas, todėl nenorėjo jo drąsinti. Jie buvo geri draugai ir to visiškai pakako.

Ją, masažuojančią savo pečius, pastebėjo Jonas, patrauklus vaikiną iš Skonės, segintis auskarą ir ant galvos dėvintis pirato skarą.

– Ar tau skauda pečius? Gal nori, kad pamasažuočiau?

– Žinoma, ačiū, – ištarė Martina darkyta švedų kalba. Ji, kaip ir visi kiti, angliškai kalbėjo puikiai, tačiau šiek tiek mokėjo savo velionės motinos savitą kalbą ir, progai pasitaikius, norėjo pasipraktikuoti. Jonas buvo vienas iš jos geriausių draugų grupėje, jie puikiai sutarė. Jo pasiūlymas patiko, nors nujautė, kad tai nėra vien rūpestis jos gerove. Tam tikrų grupės vyrų dėmesys buvo malonus, tačiau tokio elgesio ji neskaitino.

Trečiadienis, birželio 30

Raudonas pikapas, keldamas dulkių debesis, lėkė žvyrkeliu. Buvo dar labai anksti, maždaug antra valanda ryto. Pirmieji saulės spinduliai švystelėjo virš horizonto. Kaime visi miegojo, įskaitant ir karves, užmerktomis akimis glaudžiai gulinčias ganyklose, pro kurias jis važiavo. Tik vienas kitas triušis šuoliavo laukuose. Klausydamasis naktinės radijo stoties, jis užsirūkė. Jau labai seniai jaučėsi toks patenkintas.

Žvyrkelis buvo toks siauras, kad vienu metu juo galėjo važiuoti tik vienas automobilis. Vienur kitur kelias praplatėdavo, kad priešingomis kryptimis važiuojantys automobiliai galėtų prasilenkti – prasilenkimo zonos buvo pažymėtos mėlynais kelio ženklais su didelėmis baltomis raidėmis M. Tai nebuvo būtina, nes šiuo keliu jokie automobiliai niekuomet neatvažiuodavo iš priešingos pusės. Jų ūkis stūksojo pačiame kelio gale – toliau nuvažiuoti neįmanoma. Kai buvo berniukas, apie tai jis beveik negalvodavo. Tikriausiai manė, kad visi gyvena labai panašiai. Tai buvo vienintelė tikrovė, kurią jis pažino, prie kurios buvo įpratęs.

Kiekvieną kartą, kai iš už paskutinio kelio posūkio pasirodavo jo vaikystės namai, tarsi kam paliepus, jį apimdavo tas senas paniškas jausmas. Jis jausdavo spaudimą krūtinėje, raumenys įsitempdavo, o kvėpavimas sutrikdavo. Tačiau šie simptomai greitai nurimdavo. Stebėjosi, kad tai tęsiasi iki šiol. Po šitiek metų jo kūnas vis dar savaime sureaguodavo jam nė negalvojant.

Ūkį sudarė kadaise buvęs didingas namas, medinis ir dažytas geltonai, nors dabar dažai buvo apsilaupę. Vienoje pusėje stovėjo žemas, apgriuvęs tvartas, o kitoje – nedidelė daržinė šienui. Išlikusi mėšlo krūva priminė laikus, kai ūkyje jie augino gyvulius. Aplinkinės ganyklos dabar buvo tuščios – paskutiniai gyvuliai parduoti prieš metus, po jo tėvų mirties.

Automobilį pastatė už tvarto – visai nereikalinga atsargumo priemonė, senas įprotis. Atidaręs bagažinę ir išsiėmęs krepšį, jis spėriai nužingsniavo per kiemą. Tvarto durys girgždėjo, o oras viduje atsidadė pelėsiams, lubos buvo padengtos storu voratinklių sluoksniu su karančiais lipniais kaspinais, aplipusiais juodomis, seniai nugaišusiomis musėmis.

Senas šaldiklis stovėjo įprastoje vietoje, nors jau labai ilgai juo niekas nesinaudojo. Prieš keletą dienų jis įjungė šaldiklį, kad įsitikintų, ar šis dar veikia.

Pakėlus dangtį, plūstelėjo šaltas oras. Krepšys lengvai tilpo vidun. Jis greit uždarė dangtį, tuomet muilu ir šlapiu skuduru kruopščiai nuvalė šaldiklio korpusą. Tikriausiai šis niekada anksčiau nebuvo toks švarus. Tuomet, pakėlęs drabužių gniutulą ir šlapią skudurą, sudėjo juos į plastikinį maišą, kurį sugrūdo į duo-

bę, iškastą už tvarto. Duobę rūpestingai užpylė, ant viršaus uždėjo šiaudų ir šakų. Žemės paviršiuje neliko nieko, kas išduotų jo slėptuvę.

Beliko sutvarkyti sunkvežimį. Jis atsinešė žarną ir daugiau nei valandą valė jo vidų ir išorę. Galiausiai nuėmė suklastotą numerių lentelę ir pakeitė ją į tikrąją. Akivaizdu, kad jis viską apgalvojo. Tuomet nuėjo vidun pasigaminti pusryčių.

Gaivi migla plūduriavo virš po nakties vis dar drėgnų pievų, raizgėsi tarp žolės ir javų stiebų. Glostė nendrių kuokštą, kuriame pora gulbių kruopščiai valėsi savo baltas plunksnas. Virš įlankos klykavo kelios žuvėdros, ramiai siūbavo irklinės valtys, prišvarčiuotos negilame vandenyje. Pūvantys pilki žvejybiniai kateriai nebenaudojami stovėjo krante.

Tai buvo nepaprastai gražus rytas – vienas iš tų vasaros rytų, kuriuos prisimename, kai žiema užkloja Gotlando salą savo tyliu tamsiu paltu.

Dvylikametė Agnesė pabudo anksčiau nei paprastai. Nebuvo nė pusės devynių, kai ji pažadino savo sesutę Sofiją. Ją, vis dar apsnūdusią, lengvai įtikino eiti pasipliuskenti prieš pusryčius. Jų močiutė sėdėjo ant laiptų, gerė kavą ir skaitė laikraštį. Ji pamojavo mergaitėms, minančioms tolyn su rankšluosčiais dviračių krepšeliuose. Žvyrkelis driekėsi lygiagrečiai su paplūdimiu, keliais šimtais jardų aukščiau. Jos turėjo nuvažiuoti maždaug pusę mylios, kad, išsukusios iš kelio, pasiektų maudymuisi tinkamą paplūdimį. Agnesė važiavo priekyje sesers, nors galėjo susigretinti su ja. Eismo šiame kelyje beveik nebuvo net ir pačiame vasaros įkarštyje. Agnesė visuomet norėjo šiek tiek pirmauti. Ji čiulpė šalikelėje nusiskintą žolės stiebelį – jai patiko šviežių sulčių skonis.

Iš pradžių žvyrkelis vingiavo per mišką, bet vėliau prieš jas atsivėrė visas kraštovaizdis. Laukai ir ganyklos vieni šalia kitų tęsėsi

iki pat vandens, kurį galėjai matyti beveik visą laiką. Prie kelio buvo keli ūkiai su besiganančiais arkliais, karvėmis ir avimis. Ties paskutiniu kalkėmis balintu ūkiniu pastatu jos pravažiavo didelę ganyklą ir išsuko iš kelio, kad nusileistų į paplūdimį. Šiuo metų laiku arkliai – trys Gotlando poniai ir Norvegijos fjordas – ganėsi lauke ir dieną, ir naktį kartu su gauruotomis Gotlando avimis. Avinai puikavosi abiejose galvos pusėse tarsi riestainiai susisukusiais ragais. Kartais ūkininkas leisdavo mergaitėms pajodinėti poniais kartu su keleriais metais vyresne dukterimi, jeigu ji to norėdavo. Agnesė ir Sofija dažnai lankydavo savo močiutę ir senelį. Beveik visas vasaros atostogas jos praleisdavo čia, Petesvikene, Gotlando pietvakariuose, kol jų tėvai dirbdavo namuose Visbyje.

– Luktelk minutėlę. Pasisveikinkime su arkliais, – pasiūlė Agnesė, sustojusi prie tvoros.

Ji pliaukštelėjo liežuviu, sušvilpė – gyvuliai iškart sureagavo: nustojo rupšnoti žolę, pakėlė galvas ir risčia pasileido mergaičių link.

Didžiausias avinas pradėjo bliauti. Tuomet dar vienas ir dar vienas, kol prisijungė visi. Gyvuliai grūdosi prie vartų tikėdamiesi skanėstų. Mergaitės paglostė juos visus, kuriuos tik pasiekė, tačiau vienos nedrįso žengti už tvoros.

– Kur Pontas?

Agnesė apžvelgė ganyklą. Joje buvo tik trys arkliai. Trūko jų mylimiausiojo – ponio, išmarginto juodomis ir baltomis dėmėmis.

– Galbūt jis slepiasi tarp medžių?